

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Філософія, 1(8), 30-34.

УДК 141.7:001.3

<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-5/8>

Олег Кубальський, канд. філос. наук, доц., провід. наук. співроб.

<https://orcid.org/0000-0002-7956-3150>

e-mail: kubalsky@nas.gov.ua

ДУ "Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України", Київ, Україна

РЕКОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТА І ОБ'ЄКТА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: СУСПІЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ТА СИСТЕМНІ ЗАСАДИ

Актуалізовано проблематику суб'єкт-об'єктної релевантності науки як важливого соціально-культурного феномену у світі динамічної турбулентності. Визначено роль науки в життєдіяльності людини і суспільства. Висунуто припущення щодо змістової визначеності понять суб'єкта і об'єкта наукового пізнання відповідно до наукових парадигм, які виникають у різні історичні епохи. Виявлено фундаментальний зв'язок між рівнем наукового і технологічного розвитку та адекватністю пізнавальних наукових організаційних засобів.

Підкреслено, що на рівні знань суспільства наука являє собою засіб протистояння явищам суспільної турбулентності. Конкретна взаємодія суб'єкта та об'єкта наукового пізнання визначає їхню значущість, яка змінюється у ході пізнавального процесу. Визначення суб'єкта наукового пізнання і об'єкта наукового пізнання є взаємно обумовленими і не можуть бути надані заздалегідь і безвідносно до певної парадигми наукового пізнання. Вирішальну роль у неперервності і коректності трансляції наукових знань відіграє наукова комунікація. Наука постійно комунікативно уточнює значущість взаємодії між суб'єктом та об'єктом наукового дослідження як складову частину наукової нормативності.

Визначено, що дискусії щодо сутності науки, її місця у соціально-турбулентному суспільстві допомагають визначити пріоритети наукового розвитку сучасного людства, ключові проблеми наукового пізнання і перспективи їх розв'язання.

Ключові слова: наука, суб'єкт наукового пізнання, об'єкт наукового пізнання, релевантність, система науки, суспільний розвиток.

Джерела. В основу дослідження покладено переосмислення понять суб'єкта та об'єкта наукового дослідження, до якого сучасна філософія прийшла на основі критики класичної метафізики Е. Гуссерлем та М. Гайдеггером з позицій феноменології, а також концепції контекстуального надання значень слів Л. Вітгенштайна. Важливу роль відіграло осмислення нових суспільних реалій функціонування науки, запропоноване в концепціях постіндустріального суспільства Д. Бела та Е. Тоффлера. Важливу роль відіграв аналіз праць українських філософів науки Л. В. Рижко та Л. В. Теліженко.

Методи дослідження. Новий життєсвіт науки, створений суспільством знання, треба осмислити з позицій філософії комунікації, зокрема на основі комунікативної філософії Юргена Габермаса та теорії соціальних систем Нікласа Лумана.

Вступ. Переосмислення ролі науки в суспільстві знань. Увага до розкриття специфіки окремих груп наукових дисциплін має поєднуватися з визначенням загальної ролі науки в життєдіяльності людини та суспільства. У сучасному суспільстві вона не може бути зведена тільки до набуття нових знань і застосування їх на практиці. Наука постає тим фундаментом, на якому будується процес сталого розвитку світу. Панівна роль науки в суспільстві стала усвідомлюватися ще в середині ХХ ст., коли було помічено, що індустріальна економіка, що забезпечує ринок масовим виробництвом товарів, дедалі частіше стала зустрічатися з різними кризами, зокрема й кризою перевиробництва. Частка робітників, зайнятих в індустрії та інших галузях матеріального виробництва, істотно скоротилася. Частка працівників сфери послуг збільшилася настільки, що саме ця сфера (до якої належать наука, освіта, інновації, інформація) стала визначати подальший розвиток людського суспільства, поступове переростання індустріальної системи господарювання в нову постіндустріальну економіку. Ці тенденції було розгорнуто проаналізовано ще американськими соціальними теоретиками Деніелом Белом (Белл, 1996) та Елвіном Тоффлером (Тоффлер, 2000). За такою логікою, необхідно для реалізації інноваційного прориву у певній країні передусім розвивати науку, а для цього

зробити основою державної політики стратегію інтелектуалізації населення, оскільки розвиватися суспільство знань здатне саме завдяки інтенсивному інтелектуальному розвитку своїх громадян. Утім, ця стратегія не може мати лінійного характеру і бути орієнтована на кумулятивне наростання інтелектуального потенціалу країни.

По-перше, від ширшого охоплення населення вищою освітою не зростає ані середньостатистична якість вищої освіти (швидше, навпаки), ані відсоток талановитої молоді. Про це писав критичну статтю "Теорія напівосвіти" ще понад 60 років тому німецький філософ Теодор Адорно (Адорно, 2020). Про це пише також і українська філософиня Лариса Рижко, коли зауважує, що "причина, яка веде до пониження статусу професій ученого, викладача університету, – це, хоч як це парадоксально, масовий характер вищої освіти. Вища освіта з привілеїв еліти суспільства стає звичною, а сама система навчання рутинною процедурою" (Рижко, 2017: 151).

По-друге, сам інтелектуальний розвиток громадян починає знижуватися у міру того, як поширюється впровадження у суспільне життя різних версій Штучного Інтелекту (ШІ). Вочевидь, саме по собі це теж є загрозливою тенденцією, однак більшу небезпеку все ж становить паралельний занепад емоційного інтелекту і особливо втрата ціннісного чуття – цього не зможе замінити жоден ШІ (Cheng-Tek Tai, 2020).

Поза сумнівами, за допомогою лінійного підходу, більше властивого індустріальному суспільству, навряд чи можна досягнути успіху в суспільстві знань, яке є одним із втілень суспільства постіндустріального. Необхідні глибокі структурні зміни, однак почалися вони набагато пізніше, аніж про них почали вибудовувати філософські концепції. Зокрема, французький професор економіки Річард Арена зауважує, що лише "наприкінці двадцятого століття основні теоретичні економіки змінили цю ситуацію і почали досліджувати сферу структурної динаміки, часто використовуючи теорію економічного зростання Солоу. Протягом останніх двох десятиліть вони суттєво змінили стан теорії структурних змін". Далі Арена "зіставляє ці досягнення з так званими альтернативними або критичними теоретичними підходами структурної

динаміки..." (Arena, 2017). Класичні теоретичні роботи Роберта Солоу були написані ще наприкінці 1950-х років, і знадобилося ще майже 50 років для того, щоб вони стали мейнстримом у економічній теорії. І тепер метою структурних змін в економіці стало виведення науки і пов'язаних з науковими відкриттями технологічних інновацій у центр всієї економічної системи.

Проте структурний підхід може зарадити лише створенням певних об'єктивних передумов і стимулів розвитку науки, радикально питання можна вирішити кардинальними змінами в суб'єкті наукового пізнання і загалом – у суб'єкті академічної діяльності.

Результати. Критика абсолютизації множинних практик у наукових дослідженнях. З одного боку, не викликає сумнівів, що пізнавальний процес дедалі більшою мірою зближується з різноманітними суспільними практиками і прямо покликаний їх удосконалювати. Поруч із пізнавальною, освітньою, виховною, соціокультурною роллю наукового знання, усе більшу зацікавленість сучасних дослідників викликає практичний аспект наукового пізнання. Утім, це створює загрозу втрати суспільного інтересу до фундаментальної науки, а водночас і критерію для структуризації науки як єдиного пізнавального процесу, який підпорядковується спільному стратегічному плану.

Як слушно зазначає Л. Рижко, "сучасне суспільство губить інтерес до науки, відірваної від проблем життя (до науки, яка описує і пояснює світ), навпаки, дослідження, які дають практичну віддачу, вважаються необхідними для ефективного економічного розвитку. Але прагматично зорієнтована наука втрачає культурні позиції, вона розглядається як інструмент для досягнення мети, у цьому разі економічної. Проблема в тому, що в цьому разі наука розглядається як засіб, а засіб ніколи не сприймається як самостійна цінність, саме тому виникають пропозиції використати інші засоби, скажімо, купувати технології, запрошувати іноземних фахівців замість розвивати власну науку" (Рижко, 2017: 152-153).

Проте цей ризик ще не означає гарантованого занедбання фундаментальної науки – він лише привертає увагу до того, що фундаментальною наукою мають займатися стратегічні інвестори. Так, з одного боку, держава і потужні корпорації, передусім національні, мають частину своїх ресурсів інвестувати у фундаментальну науку як довготривалу програму розвитку. З іншого ж боку, самі науковці, які ставлять перед собою фундаментальні наукові завдання, мають бути свідомими того, що слід завжди враховувати і можливості практичного застосування результатів наукових відкриттів. Це потрібно і для пояснення широкому загалу значущості фундаментальних розробок, але не меншою мірою таке практичне застосування є частиною процедур верифікації і фальсифікації наукових знань.

Слід все-таки триматися традиції розвивати фундаментальну науку як орієнтовану передусім на пошук наукової істини і не забувати про це, хоч якою сприятливою чи несприятливою є суспільна кон'юнктура таких пошуків. Адже як суб'єкт наукового пізнання дослідник формується передусім у "чистих" наукових дослідженнях, а не в разі виконання певних кон'юнктурних замовлень. Це пояснюється не знеціненням практики, але навпаки – необхідністю не змішувати власне наукову практику і науковий об'єкт із практиками і об'єктами позанауковими – комерційними, ідеологічними, релігійними тощо. Бо в такому разі можна непомітно підмінити наукову дослідницьку діяльність комерційною, політичною, церковною та

іншими видами діяльності, які не мають з наукою нічого, або зовсім мало спільного.

Л. Рижко також цілком справедливо вказує на іншу небезпеку: у захопленні обслуговуванням позанаукової кон'юнктури науковці ставлять під удар не лише власну репутацію, але й суспільний імідж науки загалом. Відхилення від основних наукових обов'язків окремими дослідниками може спотворити уявлення про науку загалом – особливо в разі резонансних негативних подій як результати використання тих чи інших наукових розробок у ненаукових цілях: "...у разі виникнення проблем, пов'язаних із впровадженнями наукових розробок, скажімо, екологічних, етичних, виникають сумніви та недовіра до науки загалом, і не береться до уваги те, що невдача, можливо, у недостатньому науковому забезпеченні даних впровадженнь. Тут відбувається знецінення істини як такої, істини як блага, що не може компенсувати розв'язання, нехай і надважливих, практичних проблем" (Рижко, 2017: 153).

Загалом критика окремих дослідників і досліджень може обернутися загальною критикою усієї академічної сфери – тобто не лише науки, але й вищої освіти, яка на ній базується і готує нові покоління науковців. Виникає ризик, окрім позанаукової суспільної турбулентності, через яку змушена прориватися наука, зберігаючи свої класичні академічні цінності, отримати ще й ефекти турбулентності всередині самої науки. Деякі методологи починають вибудовувати стратегії заперечення будь-якої стратегії: вони, здається, готові оголосити анархію і крайній індивідуалізм у науці кращою альтернативою науковим організаціям, які нібито страждають надмірним бюрократизмом, нищенням академічного духу конкурентності і втратою гостроти наукового пошуку. Якщо є приватні університети, то і наукові дослідження цілком можуть здійснюватися на приватній основі. У сучасному суспільстві це цілком прийнятно, але за однієї важливої умови: усім дослідникам слід чітко дотримуватися академічного етосу, плекати академічні чесноти і розвивати академічні цінності.

Натомість, як свідчить Л. Рижко, подекуди саме академічність намагаються оголосити чимось застарілим і чужим сучасній науці: "Професія ученого, викладача університету стає масовою, але при цьому відбуваються трансформації професійного етосу, диверсифікація етосів, що обумовлюється включенням науки в різноманітні економічні практики, залежністю від замовників, споживачів інтелектуальних продуктів. Таким чином учений втрачає ореол незалежного шукача істини. Тенденція прагматизації науки призводить до девальвації цінності істини, теоретичного знання, формування постакадемічної науки (хоча, можливо, цей термін і не зовсім коректний), і загалом до трансформації цінностей культури модерну" (Рижко, 2017: 153).

Одним із симптомів такої постакадемічності можна вважати спроби перевести сучасну науку цілком на проектну основу. Сам по собі проект як форма організації наукової діяльності є цілком корисним і важливим – однак перебільшення значущості цієї форми організації як ключової для всієї науки є небезпечним. Тенденція сучасної науки до прагматизації призводить до появи нових аспектів її функціонування, зокрема когнітивного, соціокультурного, праксеологічного характеру, які є наслідком трансформацій в управлінні науковими дослідженнями (плануванні, організації, координації, оцінці результатів тощо).

Формат проекту став звичним не лише для сучасної науки, але й поширеним способом організації різних видів діяльності суспільства і життя людини. Фінська

дослідниця О.-Х. Юліджокі, аналізуючи поширення проєктів у наукових дослідженнях і визначаючи роль науки в сучасному суспільстві, звертає увагу на загальне зростання динаміки життєвого світу (Ylijoki, 2016). Л. Рижко здійснює короткий огляд поглядів Юліджокі, починаючи з оцінки пришвидшення функціонування сучасного соціального світу в кількох вимірах: "технологічного (транспорту і виробництва); соціального (зниження стабільності соціальних інститутів і практик); індивідуального (суб'єктивне переживання швидкого темпу життя). У результаті в цій усій нестабільності, турбулентності проєкт стає короткостроковою стабільністю і способом досягнення мети. Проєкт створюється для виконання поставленого завдання впродовж фіксованого строку. Водночас він закінчується без гарантування спадковості, постійності чи хоча б подальшого інтересу до проблеми. Але водночас проєкт проголошується як гіперекфективна організаційна форма" (Рижко, 2019: 12). Варто додати, що критики застосовують навіть ефективні і вдалі проєкти – що вже говорити тоді про проєкти невдалі і незавершені?

Справді, Юліджокі наголошує на дискретності планування на основі проєктів: "Формат проєкту є організаційною відповіддю на потребу в трансдисциплінарних, короткострокових, орієнтованих на вирішення конкретних питань досліджень, які розглядаються як проблеми в певний момент часу" (Ylijoki, 2016: 11). І хоча ця авторка наголошує передусім саме на позитивних боках проєктного способу розв'язання проблем, однак Л. Рижко цілком справедливо привертає увагу до тієї хаотичності, яка виникне в управлінні будь-якими процесами, якщо обмежитися лише проєктним підходом і нехтувати стратегічним плануванням.

Л. Рижко справедливо зауважує, що проєктна форма організації наукової діяльності набуває негативного значення, коли він починає витісняти інші форми такої організації: "Але проєкт – не просто організаційний інструмент, він змінює чи навіть кидає виклик звичним дослідницьким практикам і ідеалам. Передусім тому, що проєкт обмежений у часі, що ніяк не пов'язано з часом дослідницького процесу, який визначається внутрішньою логікою дослідження. Час виконання проєкту пов'язаний з коммодифікацією (*commodity* – товар), перетворенням його на товар, отриманням грошового вираження і можливості бути проданим на ринку" (Рижко, 2019: 12).

Дуже вдалим видається звернення Л. Рижко до терміна "коммодифікація", адже його основним значенням є навіть не комерціалізація (це додаткове значення термін набув відносно нещодавно), а імітація, фальшування: таким чином свого часу римський імператор Коммод імітував власну участь у гладіаторських боях на арені в ролі звичайного бійця, тоді як усі знали, що бій підлаштований так, щоби перемогти міг лише Коммод. З тих часів будь-яку імітацію і підробку справжнього перформансу стали називати коммодифікацією. Однак коммодифікація у науці ще не є найбільшою загрозою пізнавальній діяльності. Справді, підміна стратегічного планування проєктним підходом може виявитися навіть дечим гіршим за коммодифікацію: адже нерідко тут ідеться взагалі про ігнорування і знецінення стратегічного планування, а не про його імітацію.

Таким чином, необхідна реконцептуалізація понять суб'єкта і об'єкта наукового пізнання на противагу розмиванню чіткості уявлень про них у незв'язних між собою множинних практиках, зокрема й як втілення у життя абсолютизації проєктного підходу в організації наукової діяльності.

Реконцептуалізація понять суб'єкта і об'єкта наукового пізнання. Характеристики об'єкта та суб'єкта науки передбачають з'ясування проблеми об'єктивності й суб'єктивності в науковому дослідженні. Що, власне, мається на увазі під об'єктивністю наукового знання, чим воно як таке відрізняється від донаукового, ненаукового, позанаукового знання? Традиційна відповідь полягає в тому, що об'єктивне знання стосується об'єктів реальності (відповідно – й об'єктивних процесів) самих по собі. Це положення, однак, пов'язане з низкою інших питань: як саме виробляється об'єктивне, істинне знання? Як воно досягає адекватності, ізоморфності з об'єктом? Як перевірити ступінь його адекватності?

Специфічними особливостями об'єктів наукового пізнання можна пояснити базові відмінності наукових знань як результату дослідницької діяльності від знань, що набуваються у сфері буденного, стихійно-практичного освоєння світу. Останні найчастіше не систематизовані; це радше безсистемне зібрання відомостей, пояснень, рецептур дії і поведінки, що накопичується протягом історичного буття буденного досвіду. Щодо них достовірність виявляється завдяки безпосередньому використанню у випадках виробничої й буденної практики. Вірогідність же наукових знань не обґрунтовується лише таким способом, адже в науці здебільшого вивчають об'єкти, які поки що не освоєні для виробничої сфери. Через це в науці необхідні специфічні інструменти обґрунтування достовірності знання: експериментальна верифікація і можливість виведення нових знань з наявних, істинність яких вже з'ясована. Таке системно-структуроване виведення забезпечує цілісність і безперервність наукового пізнання.

Проте сучасне розуміння суб'єкта і об'єкта наукового пізнання полягає у тому, що вони виникають і розвиваються у самому процесі такого пізнання, а не існують як заздалегідь задані незмінні сутності. Наголошується не лише на тому, що ці два поняття можна розуміти лише в їхній взаємопов'язаності і взаємовизначеності, але на тому, що це завжди дещо інше, у чомусь нова взаємопов'язаність і взаємовизначеність. Слід згадати, що саме слово "факт" – латиною *factum* – означає "зроблене", а не таке, що існує саме по собі, як його почали витлумачувати в Новий час. Фактичність суб'єкта і об'єкта пізнання є результатом встановлення їхньої певної значущості. Цьому положенню присвячене спеціальне дослідження Юргена Габермаса "Фактичність і значущість" (Habermas, 1992), а ще раніше Мартін Гайдеггер у своїй фундаментальній праці "Ніцше" обґрунтував підхід, згідно з яким усе, що ми сприймаємо як наявне і зафіксоване, є результатом людського зацікавленого пізнання, власне – результатом надання значущості, цінності дечому (Heidegger, 1961). Саме так і виникають, зокрема, суб'єкт і об'єкт наукового пізнання – як сконструйовані в межах певної наукової парадигми (про яку класично писав Томас Кун (Кун, 2001)), як значущі в певному сенсі, у певній своїй операційній застосовності (про що переконливо написав Людвіг Вітгенштайн (Вітгенштейн, 1995)). В іншій парадигмі і іншій застосовності ті ж самі об'єкт і суб'єкт наукового пізнання отримують дещо відмінне, інколи більш суттєво відмінне, інколи майже непомітно інше, але завжди інше смислове наповнення, хоча загальне значення у них нібито і зберігається одне й те саме. Це означає релевантність конкретного застосування понять суб'єкта і об'єкта щодо конкретної парадигми наукового пізнання.

Таке розуміння релевантної значущості суб'єкта і об'єкта наукового пізнання змушує переосмислити зна-

чуєність царини наукової комунікації, у якій і відбувається щоразу нове контекстуальне осмислення понять суб'єкта і об'єкта наукового пізнання. Вочевидь, це не просто царина інтерсуб'єктивності, про яку писав Едмунд Гуссерль (Гуссерль, 2021), але царина постійного оновлення не просто смислу окремих понять, а всієї сфери наукової нормативності, про що писав, зокрема, Юрген Габермас (Habermas, 1992). Справді, ідеться про неперервне уточнення цієї наукової нормативності як умову самовідтворення академічної комунікації. Тут варто звернутися до методології соціальних систем у версії Нікласа Лумана і розглядати науку як відносно автономну соціальну систему, яка забезпечує свій автопоезис за рахунок самореферентності.

Якщо для інших соціальних систем завдання самореферентності звучить радше як метафора, то для системи науки ця процедура є цілком рефлексивною. Зокрема, науковці постійно здійснюють академічні посилення у своїх наукових дослідженнях. За рахунок таких посилення не лише забезпечується академічна доброчесність як акуратність визнання персонального внеску кожного науковця, але й переважно – забезпечується творення системи понятійної релевантності, яка лежить в основі порозуміння науковців і таким чином забезпечує належну організацію нових наукових досліджень, коректне фіксування їхніх результатів, а згодом і надійну систематизацію нових наукових здобутків і їх успішну інтеграцію у процес наукової трансляції цих знань як іншим науковцям сучасності, так і наступним поколінням науковців.

У турбулентному суспільстві слід брати до уваги також інноваційний потенціал постнекласичної наукової раціональності, зокрема – на рівні розгляду проблеми суб'єкта та об'єкта науки. Цей потенціал зумовлений, на думку Л. В. Теліженко, "насамперед тим, що, намагаючись подолати обмеження традиційної (класичної та некласичної) раціональності, вона переглядає суб'єкт-об'єктні відношення. Не центруючи увагу окремо на суб'єкті чи об'єкті, постнекласична раціональність розглядає їх в інтегральній єдності, чим визначає важливі трансформації науки як невід'ємного складника соціально-турбулентного суспільства, зокрема... появу нового об'єкта наукового дослідження – людиновимірних систем, що перебувають у постійному саморозвитку. Людина, її діяльність є невід'ємною частиною таких систем" (Теліженко, 2013: 98-99).

Здається, комунікативний підхід до розуміння перманентного самовідтворення науки як дослідницької і пояснювальної системи саме і дає конкретну відповідь на дещо абстрактну декларацію щодо "людиновимірної системи", яку роблять представники постнекласичного підходу. На нашу ж думку, під час аналізу турбулентного суспільства цілком можливо і достатньо здійснювати реконцептуалізацію понять суб'єкта і об'єкта на основі комунікативного підходу, залучаючи як комунікативну філософію у виконанні Юргена Габермаса, так і теорію соціальних систем у виконанні Нікласа Лумана, оскільки турбулентність сучасного суспільства не має визначати основи функціонування системи науки, а є лише характеристикою навколишнього середовища цієї системи, яку слід брати до уваги, але не перебільшувати. Концепт турбулентного суспільства допомагає краще зрозуміти виклики сучасній науці, але не те, яким чином наука протидіє цій турбулентності, витримуючи свій класичний курс на досягнення наукової істини.

Висновки. Таким чином, дискусії щодо сутності науки, її місця у соціально-турбулентному суспільстві допомагають визначити пріоритети наукового розвитку

сучасного людства, ключові проблеми наукового пізнання і перспективи їх розв'язання. У турбулентному суспільстві розкриваються нові характеристики науки – як такої, що протистоїть цій турбулентності.

У своєму історичному розвитку наука постійно спирається на досягнення минулого, водночас розширюючи та поглиблюючи їхній зміст. Донауковий етап розвитку науки в Новий час змінюється появою класичної науки, у межах якої виникають специфічні методи дослідження реальності, утворюються нові організаційні центри знання. Історичний розвиток науки є неперервним динамічним процесом, де наявні системи знання постійно перебудовуються, що знаходить вияв у відкритті нових законів, формулюванні нових теорій, побудові нових наукових картин світу. Вирішальну роль у неперервності і коректності трансляції наукових знань відіграє наукова комунікація. Наука постійно комунікативно уточнює значущість взаємодії між суб'єктом та об'єктом наукового дослідження як складовий елемент наукової нормативності.

Список використаних джерел

- Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. *Сучасна зарубіжна соціальна філософія* : хрестоматія / Упоряд. В. Лях. Київ: Либідь, 1996. С. 194–250.
- Вітгенштейн Л. Філософські дослідження / пер. з нім. Є. Поповича. Київ: Основи, 1995. С. 87–309.
- Гуссерль Е. Картезіанські медитації. Вступ до феноменології / пер. з нім. Вахтеля. Київ: Темпора, 2021. 304 с.
- Кун Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
- Рижко Л. В. Від академічної до постакадемічної науки: трансформації професії вченого. *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження : науковий збірник*. 2017. Вип. 34. С. 140–154.
- Рижко Л. В. Програмно-цільові наукові дослідження: дискурс про перспективи та проблеми. *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження : науковий збірник*. 2019. Вип. 36. С. 5–24.
- Теліженко Л. В. Постнекласичний зміст гуманітарної інноватики: тоталогічний аспект. *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження : науковий збірник*. 2013. Вип. 30. С. 96–111.
- Тоффлер Е. Третя Хвиля / пер. з англ. А. Євса. Київ: Всесвіт, 2000. 480 с.
- Arena R. Modern structural economic dynamics in the short and the long run. *Journal of the History of Economic Thought*. 2017. Vol. 3. Special Issue 1: Special Issue: Business Cycles and Economic Growth. P. 101–123.
- Cheng-Tek Tai M. The impact of artificial intelligence on human society and bioethics. *Tzu Chi Medical Journal*. 2020. Vol. 32. Issue 4. P. 339–343.
- Habermas J. Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Frankfurt/Main: Suhrkamp, 1992. 667 s.
- Heidegger M. Nietzsche. Pfullingen: Verlag Günther Neske, 1961. Bd. 2. 492 S.
- Solow R. M. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70. P. 65–94.
- Ylijoki O.-H. Projectification and conflicting in academic knowledge production theories. *Theory of science*. 2016. Vol. 38. Issue 1. P. 7–26.

References

- Arena, R. (2017). Modern structural economic dynamics in the short and the long run. *Journal of the History of Economic Thought*, 39 (Special Issue 1: Special Issue: Business Cycles and Economic Growth), 101–123. <https://doi.org/10.1017/S105383721600105X>
- Bell, D. (1996). The arrival of post-industrial society / trans. from English. *Modern foreign social philosophy*. Textbook / Organized by V. Lyakh. Kyiv: Lybid, 194–250. [In Ukrainian]
- Cheng-Tek Tai, M. (2020). The impact of artificial intelligence on human society and bioethics. *Tzu Chi Medical Journal*, 32(4), 339–343. https://doi.org/10.4103/tcmj.tcmj_71_20
- Habermas, J. (1992). Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Heidegger, M. (1961). Nietzsche, Bd. 2. Pfullingen: Verlag Günther Neske.
- Husserl, E. (2021). Cartesian meditations. Introduction to phenomenology / trans. from German by A. Wachtel. Kyiv: Tempora, 2021. 304 p. [In Ukrainian]
- Kuhn, T. (2001). The structure of scientific revolutions / trans. from English. Kyiv: Port-Royal. [In Ukrainian]
- Ryzhko, L. V. (2017). From academic to post-academic science: transformations of the profession of a scientist. *Totallogy-XXI. Post-classical studies: a scientific collection*, (34), 140–154. [In Ukrainian]

Ryzhko, L. V. (2019). Program-targeted scientific research: discourse on prospects and problems. *Totallogy-XXI. Post-classical studies: a scientific collection*, (36), 5–24. [In Ukrainian]

Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70, 65–94.

Telizhenko, L. V. (2013). Post-non-classical content of humanitarian innovation: totalological aspect. *Totallogy-XXI. Post-classical studies: a scientific collection*, (30), 96–111. [In Ukrainian]

Toffler, E. (2000). *The Third Wave* / trans. from English by A. Yevsa. Kyiv: Universe. [In Ukrainian]

Wittgenstein, L. (1995). *Philosophical studies* / trans. from German by E. Popovych. Wittgenstein L. *Tractatus logico-philosophicus; Philosophical studies*. Kyiv: Osnovy, 87–309. [In Ukrainian]

Ylijoki O.-H. (2016). Projectification and conflicting in academic knowledge production theories. *Theory of science*, 38(1), 7–26.

Отримано: 12.01.2023

Ухвалено до друку: 27.03.2023

Опубліковано: 29.03.2023

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Philosophy, 1(8), 30-34.

UDC 141.7:001.3

<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-5/8>

Oleh Kubalskyi, PhD (Philos.), Assoc. Prof., leading researcher

Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential and Science History Studies of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7956-3150>

e-mail: kubalskyi@nas.gov.ua

RECONCEPTUALIZATION OF THE SUBJECT AND OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH: SOCIAL CONTEXT AND SYSTEMIC PRINCIPLES

The issue of subject-object relevance of science as an important socio-cultural phenomenon in the world of dynamic turbulence is updated. The role of science in the life of man and society is determined. An assumption is put forward regarding the content certainty of the concepts of the subject and the object of scientific knowledge in accordance with the scientific paradigms that arise in different historical eras. The fundamental connection between the level of scientific and technological development and the adequacy of cognitive scientific organizational means has been revealed.

It is emphasized that at the level of the knowledge society, science is a means of resisting the phenomena of social turbulence. The specific interaction of the subject and the object of scientific knowledge determines their significance, which changes during the cognitive process. The definitions of the subject of scientific knowledge and the object of scientific knowledge are mutually determined and cannot be given in advance and without reference to a certain paradigm of scientific knowledge. Scientific communication plays a decisive role in the continuity and correctness of the transmission of scientific knowledge. Science constantly communicatively clarifies the significance of the interaction between the subject and the object of scientific research as a component of scientific normativity.

It was determined that discussions about the essence of science and its place in a socially turbulent society help to determine the priorities of the scientific development of modern humanity, the key problems of scientific knowledge and the prospects for their solution.

Keywords: science, subject of scientific knowledge, object of scientific knowledge, relevance, system of science, social development.